

نیازسنجی اطلاعات

تألیف: محمود بابایی

مرکز اطلاعات و مدارک علمی ایران - ۱۳۷۸

■ نیازسنجی اطلاعات

■ محمود بابایی؛ ویراستار علی حسین قاسمی

■ تهران: مرکز اطلاعات و مدارک علمی ایران، ۱۳۷۸

■ ۲۰۷ ص؛ ۵۰۰ نسخه؛ ۹۵۰۰ ریال

نیازسنجی یعنی استفاده از وسایل، فنون و روش‌هایی که به کمک آنها اطلاعات مناسب جامعه استفاده‌کننده از کتابخانه گردآوری می‌شود. نیاز واقعی کاربران از کتابخانه را هرگز نمی‌توان سنجید، اما برای مجموعه‌سازی کتابخانه‌ها و مراکز اطلاعاتی، کتابداران ناچار به گردآوری اطلاعات درباره نیازهای آنها هستند در این مسیر از یک سری ابزارها و روش‌ها استفاده می‌کنند.

مقاله حاضر بعد از انتشار کتاب نیازسنجی اطلاعات (نوشته محمود بابایی) درباره اهمیت نیازسنجی اطلاعات جامعه استفاده‌کننده قبل از انتخاب مواد و منابع کتابخانه‌ای نوشته شده است.

یکی از اصول مهم و اساسی در انتخاب مواد کتابخانه‌ای، انتخاب مواد و منابع اطلاعاتی مناسب برای کلیه اعضای جامعه‌ای که کتابخانه بدان تعلق دارد، می‌باشد. کار اساسی در انتخاب منابع و مواد اطلاعاتی شناخت جامعه استفاده‌کننده است؛ مجموعه‌برای چه کسی یا کسانی تهیه می‌شود؟ مواد چگونه مورد استفاده قرار خواهند گرفت؟ برای چنان استفاده‌هایی چه موادی اساسی و ضروری است؟ هدف کتابخانه چیست؟ و ...

اهمیت

نیازسنجی اطلاعات

در

کتابخانه‌ها قبل

از انتخاب مواد

شوشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

● کریم حنفی‌نیری
با همکاری کوروش محمدی

اطلاعاتی ضروری است .

۳. ارائه هرگونه خدمات اطلاع‌رسانی به‌استفاده‌کننده وابسته به انتخاب مواد اطلاعاتی مناسب می‌باشد.

۴. هزینه آماده‌سازی، سازماندهی، حفاظت و نگهداری منابع اطلاعاتی به مراتب بیشتر از هزینه اولیه خرید منابع اطلاعاتی است، بنابراین با رشد مجموعه‌ای که متناسب با نیازهای استفاده‌کننده نباشد منابع مالی و نیروی انسانی به هدر خواهد رفت.

۵. نیازسنجی قبل از انتخاب به رضایتمندی هرچه بیشتر استفاده‌کنندگان خواهد انجامید.

۶. کتابخانه‌ها و مراکز اطلاعاتی تخصصی بادر نظر گرفتن نیاز واقعی استفاده‌کنندگان سریع‌تر به اهداف خود خواهند رسید.

۷. منابع اطلاعاتی مورد استفاده مراجعان مشخص خواهند شد.

۸. نحوه برخورد و انتخاب مراجعه‌کنندگان از کتابخانه بسته به نوع موادی دارد که کتابخانه جمع‌آوری کرده است.

۹. کتابدار باید تلاش کند که مجموعه‌ای متعادل بوجود آورد (یعنی مواد گزینش شده یک مسئله

کتابخانه‌ها با هر هدفی که بوجود آمده باشند، باید برپایه آن هدف اقدام به انتخاب و توسعه مجموعه خود بکنند. در انتخاب باید به دو مسئله بهتر و مناسب‌تر بودن مواد اطلاعاتی توجه داشت، و به این عوامل تنها شناخت نیازهای اطلاعاتی جامعه استفاده‌کننده می‌توان رسید.

از آنجا که هر نوع کتابخانه‌ای یک یا چند نوع مراجعه‌کننده دارد و نیازهای این مراجعه‌کنندگان نیز گوناگون است، انتخاب باید بر پایه نیاز اطلاعاتی این گروه باشد. بدون توجه به نیازهای این گروه مواد تهیه‌شده عملاً تبدیل به موادی بی‌مصرف یا کم‌مصرف خواهند شد و این به خصوص زمانی که تهیه منابع مرجع موردنظر باشد بیشتر ضعف خود را نشان می‌دهد.

بررسی نیازهای اطلاعاتی از جهات زیر دارای اهمیت ویژه‌ای است:

۱. باتوجه به کمبود منابع مالی، امکان تهیه همه‌اطلاعات وجود ندارد، بنابراین لازم است بهترین انتخاب ممکن صورت پذیرد.
۲. در پیش‌بینی توسعه مجموعه، شناخت نیازهای

کتاب برای بیان مسایل از دیدگاه‌های قوی استادان این رشته استفاده کرده است. در فصل ۶ شامل کلیات، نیازسنجی چیست؟، نیاز اطلاعاتی، مراحل برنامه‌ریزی، روش‌شناسی مطالعه نیاز اطلاعاتی، مدلسازی نیازهای اطلاعاتی و دو پیوست: مدل و مدلسازی و نمونه‌هایی از موضوعات مطالعه درباره نیازهای اطلاعاتی تهیه شده است.

جدول، نمودار، نمایه و فهرست منابع و ماخذ دارد. پاره‌ای اشکال در نمایه و منابع و ماخذ این کتاب مشاهده می‌شود که عبارتند از:

۱. اشخاصی که نقل قولی از آنها در متن کتاب آورده شده، در نمایه اسمی از آنها برده نشده است که به دلیل اهمیتی که نظرات این اشخاص دارد، لزوم نمایه شدن اسمی مشاهده می‌شود.

۲. شکل ارجاع به صفحات کتاب در مقابل موضوعات نمایه با یک ترکیب (از چپ به راست یا از راست به چپ) نوشته نشده است. مثال تبلیغات ۹۲-۹۳؛ تحلیل استنادی، انواع ۱۴۲-۱۴۱.

۳. در نوشتن منابع از یک قاعده استفاده نشده است (قسمت وضعیت نشر)، و ناهماهنگی آشکاری در بعضی موارد دیده می‌شود. مثال

ین، رابرت ک. (۱۳۷۶). تحقیق موردی، ترجمه علی پارسایمان و سیدمحمداعرابی، دفتر پژوهش‌های فرهنگی.

سیف ثراقی، مریم و نادری، عزت‌الله (۱۳۷۵). روش‌های تحقیق در علوم انسانی با تاکید بر علوم تربیتی، تهران: بی‌تا.

سینق، موهبر (۱۳۷۳). مدیریت کتابخانه و نظام اطلاع‌رسانی (نظریه و عمل)، ترجمه غلامرضا فدایی عراقی. دبیرخانه هیات امنای کتابخانه‌های عمومی کشور، تهران.

ویسمان، هرمان (۱۳۷۳). سیستم‌ها و خدمات اطلاع‌رسانی کامپیوتر، ترجمه جعفر مهراد، شیراز: انتشارات نوید شیراز.

این کتاب به عنوان یک منبع درسی قوی برای مجموعه‌سازی در دانشگاه‌ها می‌تواند مورد استفاده دانشجویان کتابداری قرار گیرد.

منابع و ماخذ.

سلطانی، پوری. خدمات فنی، ویرایش ۷. تهران: کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران، ۱۳۷۲.

سینایی، علی. مجموعه‌سازی در کتابخانه‌ها: جلد ۲ انتخاب و برآسته سیمین عارفی. تهران: سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاه‌ها (سمت)، ۱۳۷۷.

گاردنر، ریچارد. مجموعه‌سازی؛ پیدایش، گزینش و گسترش مواد کتابخانه‌ای. ترجمه اسدالله آزاد. مشهد: آستان قدس رضوی، بنیاد پژوهش‌های اسلامی، ۱۳۷۶.

محسنی، حمید. انتخاب منابع اطلاعاتی: کتاب، پایگاه‌اطلاعاتی، مجله و... ویراستار رزیتا محسنی. تهران: [بی‌تا]، ۱۳۷۷.

نیک‌کار، ملیحه. آشنایی با کتابخانه و منابع آن. تهران: انتشارات راهگشا، ۱۳۷۴.

راتفهم کنند و آن اینکه مجموعه تا چه حدودی نیازاطلاعاتی کاربران را رفع می‌کند). باید دانست به کمال رساندن کتابخانه هرچند در زمینه موضوعی محدود عملی نیست، ولی با توجه به نیازسنجی قبل از انتخاب می‌توان تا حدود زیادی به این هدف دست یافت. آگاهی از نیازهای واقعی و کامل استفاده‌کنندگان مشکل می‌باشد، اما با توجه به این اصل که مجموعه هر کتابخانه باید برطبق نیاز آن جامعه گسترش پیدا کند، کتابدار، به نیازسنجی اطلاعاتی قبل از انتخاب مواد ملزم می‌باشد.

برای نیازسنجی در کتابخانه راه‌های عمده‌ای وجود دارد که مهم‌ترین آنها عبارتند از:

۱. تهیه پرسشنامه جهت اطلاع‌یابی از نیازهای جامعه استفاده‌کننده

۲. مصاحبه مستقیم با تعدادی از مراجعینی که بیشترین استفاده را از کتابخانه می‌کنند.

۳. مراجعه به کتابخانه‌ها و دیگر مراکز اطلاعاتی که فعالیت مشابه با فعالیت این کتابخانه دارند.

۴. کمک گرفتن از متخصصان هر رشته در هنگام مجموعه‌سازی.

۵. مراجعه به بازار کتاب و اطلاع‌یابی از کتابهایی که بیشترین تقاضا را دارند.

۶. گردآوری اطلاعات از کتابدارانی که سالها در کتابخانه‌ها خدمت کرده‌اند.

۷. آمارهای کتابخانه.

۸. ارزیابی محتوایی منابع کتابخانه، به اینکه چرایی بیشتر یا کمترین استفاده‌کننده را دارد، برای مجموعه‌سازی آینده.

قانون سوم رانگاناتان رابطه مستقیمی با انتخاب مواد و شناخت نیازهای جامعه استفاده‌کننده دارد: هر کتابی باید خواننده‌ای داشته باشد.

از پیام‌های مهم این قانون می‌توان به موارد ذیل اشاره کرد که:

۱. کتابهای درخواست شده تنها با در نظر گرفتن استفاده‌کننده باید تهیه شود.

۲. برای کتابخانه‌های تخصصی، منابع و موادی که با موضوعات مورد مطالعه مراجعان بستگی دارد، انتخاب شود.

۳. از گزینش کتابی که عنوان آن با مجموعه متناسب نیست دوری کنید، زیرا ملاک انتخاب موضوع کتاب است.

۴. مهم‌ترین عامل در مجموعه‌سازی کتابخانه‌ها شناخت نیاز استفاده‌کنندگان می‌باشد.

۵. در کتابخانه‌ها و مراکز اطلاعاتی تخصصی بیشتر مواد مرجع و نشریات ادواری که منابع مهم تحقیق و پژوهش هستند، با توجه به نیاز جامعه استفاده‌کننده باید انتخاب شود.

نیازسنجی اطلاعات، کتابی در زمینه کتابداری و اطلاع‌رسانی است که به اهمیت مطالعه وضعیت اطلاعات و نیاز جامعه استفاده‌کننده قبل از انتخاب مواد کتابخانه‌ای می‌پردازد. این کتاب اولین کتابی است که در این زمینه به نگارش درآمده است و مطالب آن به صورت نظری و کاربردی تهیه شده است.

● وحید فرزاد

- کتاب آموزشی CorelDraw ۹
- دیوید کارینز؛ مترجم رضا خوش‌کیش
- تهران: کانون نشر علوم، ۱۳۷۸
- ۲۸۴ صفحه؛ ۳۰۰۰ جلد؛ ۱۴۰۰ تومان